

Annelerin Çocuklarına Yönelik İletişim Becerilerinin 5-6 Yaş Grubu Çocuklarının İletişim Becerileri Üzerindeki Yordayıcı Etkisi¹

Şaban Höl²

ORCID-0000-0003-3586-3781

Öz

Bu araştırma, annelerin çocuklarına yönelik iletişim becerilerinin 5-6 yaş grubu çocuklarının iletişim becerileri üzerindeki yordayıcı etkisi incelenmiştir. Araştırmaya, 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Antalya il merkezi, Manavgat, Finike, Alanya ilçelerinde bulunan kamu ve özel sektörlere ait anaokulu ve anasınıflarında eğitim gören 5-6 yaş grubu 436'sı erkek, 426'sı kız olmak üzere 862 çocuk ve anne katılmıştır. Araştırma ilişkisel tarama modeline göre hazırlanmıştır. Araştırmanın verileri Kişisel Bilgi Formu, Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı ve 5-6 Yaş Okul Öncesi Çocukları İçin İletişim Becerileri Ölçeği ile toplanmıştır. Araştırmada verilerin analizinde betimsel istatistikler ve gözlenen değişkenlerle yol analizi modeli kullanılmıştır. Araştırma sonucuna göre annenin iletişiminin konuşma, dinleme, sözsüz iletişim, mesaj ve empati alt boyutları ile çocuğun iletişiminin aktif iletişimde bulunma, iletişimde diğerlerini dikkate alma, iletişimde kurallara uyma, karşısındakine olumlu tepki gösterme alt boyutları arasında anlamlı düzeyde ve pozitif yönde bir yordayıcı etkiye sahip olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: İletişim, Sözsüz iletişim, Anne-çocuk iletişimi, Anne-çocuk konuşması, Çocuklarda iletişim becerisi,

¹ 25.08.2017 tarihinde PAÜ, EBS'de savunulan "Annelerin Çocuklarına Yönelik İletişim Becerilerinin 5-6 Yaş Grubu Çocuklarının İletişim Becerileri Üzerindeki Yordayıcı Etkisi" isimli tezden uyarlanmıştır.

² Öğr.Gör., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, sabanhöl@mehmetakif.edu.tr

Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi

Academic Journal of History and Idea

Cilt:IV/Sayı:XIII/Aralık/MMXVII

Volume:IV/Number:XIII/December/MMXVII

ISSN:2148-2292.

АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

Höl/atdd/0000-0003-3586-3781

Makale Başv. Tarihi:12/11/2017

Makale Y. Kabul Tarihi:20/12/2017

The influence of mother's communication skills on 5-6 age group children communication skills

Şaban Höl²

ORCID-0000-0003-3586-3781

Abstract

The purpose of this study is to examine the predictive effect of mother's communication skills on children's communication skills in 5-6 year-old children. In the study, 436 boys and 426 girls between 5-6 years total of 862 children and mother participated who are educated in kindergartens and kindergartens belonging to the public and private sectors in the districts of Antalya province center, Manavgat, Finike and Alanya in 2015-2016 academic year. The research was prepared according to the relational screening model. The data of the study were collected through the Personal Information Form, the Parent-Child Communication Assessment Tool and the Communication Skills Questionnaire for Children 5-6 years old. In the analysis of the data were used descriptive statistics and path analysis model with observed variables. According to the results of the research, it has been found that mother's communication has a significant and positive predictive effect between communication, listening, nonverbal communication, message and empathy sub-dimensions and child's communication in active communication, considering others in communication, following rules in communication.

² Öğr.Gör., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, sabanhol@mehmetakif.edu.tr

Keywords: *Communication, Nonverbal communication, Mother-child communication, Mother-child conversation, Communication skills in children*

Giriş

Erken çocukluk döneminde, psikolojik ve psikososyal değişikliklerin meydana gelmesi bireyin daha organize, yetkin ve aynı zamanda daha karmaşık hale geldiği anlamını taşır. Araştırmacılar arasında kritik gelişim aşamalarının bulunduğu ilişkin bir görüş birliği vardır: yaşamın ilk 12 ayında bakıcıya (veya bakıcılara) erken bağlanma; kişilik gelişim dönemi (üç yaşına kadar); diğer çocuklar ile ilişkilerin olduğu dönem (üç ila yedi yaş arası); ve bunu takiben, bağlanma, kendini geliştirme ve akran ilişkilerinin (ergenliğe kadar) olduğu dönemdir¹. Anne ve çocuk, bu kritik gelişim aşamalarının özellikle ilk yıllarında birbirlerinin duygusal durumlarına duyarlı oldukları ve karşılıklı duygu durumlarını dengeledikleri bir iletişim biçimine girerler. Bu iletişim biçimi güvenli bağlanmayı sağlar². Bireyin başkaları ile etkileşim kurması, düşüncelerini, ihtiyaçlarını ve duygularını aktarması insanoğlunun doğasında bulunmaktadır. Ailelerin çocuklara kazandırdığı iletişim biçimi çocukların hayat boyu kullanacakları bir beceridir. Doğru destek olmadan, konuşma, dil ve iletişim ihtiyaçları olan çocuklar kişilerarası iletişimde başarısız olacakları açıktır³.

Çocukların ebeveynleri ile olan nitelikli iletişimleri çocukların bilişsel gelişim seviyelerinin artmasına, sosyal gelişimlerine, erken

¹Steven Johnson, The IT Professional's Business and Communications Guide: A Real-World Approach to CompTIA A+ Soft Skills, John Wiley & Sons, Indianapolis, 2007, s.9.

²Laura Berk, Development through the lifespan. Pearson Education, India, 2001, s.200.

³Deborah Plummer, Helping Children to Improve Their Communication Skills:Therapeutic Activities for Teachers, Parents, and Therapists. Jessica Kingsley Publishers, London, 2011, s.21.

akademik becerilerinde daha iyi ustalık kazanmalarına ve davranış problemlerinin azalmasına yardımcı olur⁴. Yapılan araştırmalardan anlaşıldığı üzere annenin çocuğun gelişimine katkı sağlamasında kullandığı en etkili araç iletişimidir. Bu nedenle, çocuğun sağlıklı bir birey olarak yetişmesinde anahtar rol oynayan iletişim becerilerinin gelişiminde annenin çocuğa yönelik iletişim becerilerinin ne düzeyde ve hangi boyutlarda belirleyici olduğunu anlamak önem taşımaktadır.

1-Anne Çocuk İletişimi, Önemi ve Etkileri

Anne çocuk etkileşimi çok özeldir. Çocuğun doğumdan önce ve doğumdan sonra etkileşime geçtiği ilk kişi olması nedeniyle anne, çocuk açısından son derece önemlidir⁵. Çocuğun anneye iletişiminin iç içe geçmiş ve eş güdümlü uyumu doğumdan önce başlar; fetüs annenin vücudunu hormonal etkilerle ve annenin fizyolojisi de bu duruma adapte olur⁶. İlk birkaç gün içinde bebek annesinin sesi, yüzü ve kokusunu ayırt eder⁷. Göz teması, bebeğin dil gelişimi öncesinde, bebekler ile bakıcıları arasında güçlü bir iletişim biçimidir⁸. Göz teması, kişilerarası iletişim için temel oluşturur. Temel iki yönlü iletişim süreci ile başlar bebek bakar ve bakılır, bu bireyin yaşamı boyunca insan ilişkilerinin tümünde önemli bir rol oynamaya devam eder⁹. Eşzamanlı olarak, her iki ortağın da, özellikle ebeveynlerin sesli tepki gücü, karşılıklı bakışlar sırasında artar¹⁰. Yapılan çalışmalar neticesinde bebeğin annenin yüz hareketlerini taklit etmesi, sözsüz iletişim becerilerini kazanması açısından önemli olduğu belirlenmiştir. Taklitler,'Sahte diyaloglar' oluşturan karşılıklı etkileşimlerin

⁴ Loretta L. Pecchioni, Kevin B. Wright & Jon F. Nussbaum, Life-span communication, Routledge, New York, 2006, s.27.

⁵ Nilüfer Pembecioğlu, İletişim ve Çocuk, Ebabel Yay, Ankara, 2006, s.105.

⁶ Maria Robinson, Understanding Behaviour & Development in Early Childhood: A Guide to Theory and Practice, Routledge, London, 2010, s.40.

⁷ Juliet Koprowska, Communication and interpersonal skills in social work, Learning Matters, London, 2014, s.97.

⁸ Anita L. Vangelisti (ed.), The Routledge Handbook Of Family Communication, Routledge, New York, 2012, s.291.

⁹ Kurt Danziger, Interpersonal Communication, New York, 1976, s.151.

¹⁰ Marguerite B. Stevenson, et al., The beginning of conversation: Early patterns of mother-infant vocal responsiveness, Infant behavior and Development 9.4, 1986, s.423.

temel bir yapı taşı olarak, farklı bir bakış açısı altında da görülebilir¹¹. Bebekler tanıdık bir sese sakin ve sessiz görünerek ya da kollarını ve bacaklarını sallayarak cevap verebilir¹². Annenin bebeğini emzirirken sallaması ve bebeğin annesini emerken duraksaması konuşma benzeri bir etkileşim meydana getirir¹³.

Bebeklik döneminde, iyi iletişim becerileri geliştirmek için ağlamaya zamanında yanıt verilmesi gerekir. Ağlamak, iletişim kurmak ve anında yanıt almak için sözel öncesi bebeklerin kullandığı güçlü bir sinyaldir¹⁴. Ağlamayı yorumlamak ve yanıtlamak için farklı kültürel normları dikkate almakla birlikte, ebeveynlerin bu davranışları nasıl yönettikleri konusunda bilgi sahibi olmaları gerekir¹⁵. Bakıcı veya anneler çoğu zaman ağlama sesini durdurmaya çalışmaları bebeğin gelişimini teşvik eden çeşitli işitme, görsel ve dokunsal kinestetik uyarıcı şekilleri sağlayacaktır¹⁶.

İyi bir ebeveyn olmak, çocuğun girişimleri için hassasiyet ve duygusal tepki vermedir. Bu, çocuğun beklenti ve güven geliştirmesi, hareket etmesi ve insanlarla ilişki kurmasına yardımcı olur. Ancak, inisiyatif göstermeyen, uarmaya tepki vermeyen, başka sebeplerden dolayı başarısız olan bebekler bakıcıyla karşılıklı sevgi ya da iletişim kuramazlar¹⁷. Ebeveynler bebekleri ile olabildiğince etkileşime girdikçe bebeğin rahatlamasına ve bakım veren kişiye güvenmesine yardımcı olacaktır¹⁸.

¹¹ John Oates, Clare Wood & Andrew Grayson, *Psychological Development And Early Childhood*, Blackwell Publishing, Malden, 2005, s.273.

¹² Chris Dukes, *Developing Pre-School Communication And Language*, Sage, London, 2007, s.13.

¹³ Oates ve diğerleri, 2005, a.g.e.,s.268.

¹⁴ Veronica Lambert, Tony Long & Deirdre Kelleher, *Communication Skills for Children's Nurses*. McGraw-Hill Education, Maidenhead, 2012.

¹⁵ Philip Sanford Zeskind, *Cross-Cultural Differences In Maternal Perceptions Of Cries Of Low-And High-Risk Infants*, *Child Development*, , 54(5), 1983, s.1127.

¹⁶ Philip Sanford, Zeskind, *Impact Of The Cry Of The Infant At Risk On Psychosocial Development*, Tremblay RE, Barr RG, Peters RDeV, eds. *Encyclopedia on Early Childhood Development*, 2005, s.3.

¹⁷ Who, *Improving Mother/Child Interaction To Promote Better Psychosocial Development In Children*, 1997, s.7.

¹⁸ Marcia Levetown, *Communicating With Children And Families: From Everyday Interactions To Skill In Conveying Distressing Information*, *Pediatrics* 121.5, 2008, s.1451.

Bebeğe uyum sağlayan yetişkinler, basit tekrarlamalarla, kısa konuşmalarla ve abartılı ifadeyle çok farklı şekillerde onlarla konuşma eğilimindedirler. Bu özel konuşma biçimi "bebeksi konuşma" olarak adlandırılır. Bunun diğer bir anlamı anne veya bebeğe yönelik konuşmadır¹⁹.

Çocuklarla konuşup, onları dinlemek, çocuklara tekrar etme ve yanlış yapma imkânlarının yanı sıra, bu çocuğun kendisini ifade etmesine yardımcı olur. Çevrelerindeki yetişkinler etkili iletişim kurarak çocuğun ihtiyaç duyduğu doğru sözcüğü bulması için yardım etmeleri çocuğun yetişkinlere olan güvenini artırır. Bir çocuğa iletişim kurma alanını ve fırsatını tanımanın yanı sıra, etkili iletişim için iyi bir rol modeli oluşturan anne-babalar, iletişimin gelişebilmesi için mükemmel bir ortam oluşturmaktadır. Küçük çocuklar istedikleri için iletişim kurarlar. Anne-babaların temel rolü, onlara zaman ve mekan olanağı sağlamaktır²⁰.

Bir-üç yaş çocukları kendilerini güçlü bir şekilde hissettirmeye başlar ve ayrı bir kişi olduklarını fark eder. Bu yüzden en sevdikleri sözcükler genellikle "hayır" ve "benim"dir. Araştırmacılar, çocuklar genellikle annelerine sırt çevirip bir öneriye hayır deseler de, aslında onlara sunulan fikri taklit ettiklerini ortaya koymaktadır. Annelerin bunun farkında olmaları ve buna göre davranmaları, çocuğun kendisini güçlü hissetmesine yardımcı olacaktır²¹.

Birinci çocuklukta tüm etkileşimi, Haslett ve Samter (1997) konuşma yeterliliği olarak adlandırmaktadır. Bu araştırmacılar, iletişimin doğasının kişilerarası olduğunu kabul ettikten sonra, çocukların bunu etki yaratmak için kullandıklarını belirtmiştir. Bu, dördüncü aydan otuz altıncı ayına kadar olan çocuklarda iletişimin birincil kullanımınıdır. Yaşları üç ile beş yaş arasındaki çocuklar konuşma becerisi sergilemeye başlar. İletişim becerilerinin geliştirilmesinin son aşaması, çocukların kendi ve diğerlerinin iletişimlerini izleme becerilerini kazandıkları beş yaş civarında başlar. Bu becerilerin uygun kullanımı ve devam eden ilerlemesi, mevcut durumun ötesinde gelişme faktörlerine ev sahipliği yapar²².

¹⁹Catherine Snow & Catherine Snow Charles, Ferguson, Talking To Children: Language Input And Acquisition, Cambridge, 1977, s.176.

²⁰Dukes,2007, a.g.e., s.27.

²¹Meggitt Carolyn &Jessica Walker, An Introduction to Child Care and Education, Hodder & Stoughton, London, 2014, s.113.

²²Vangelisti, 2012, a.g.e, s.315.

Çocuklar, iletişimin temelindeki kişisel taleplerine, bir etkinlik davetiyesi, bir etkinliğe katılma isteği veya destekleyici bir eylem ile başlarlar. Dört yaş civarında çocuklar, yetişkinlerin isteklerini vermeleri veya reddetmeleri gerekçesiyle yetişkinleri ikna etme girişiminde bulunmaya başlarlar. Dört ile sekiz yaş arasındaki çocuklar, nezaket kurallarını kullanmada ustalık kazanır ve başkalarına karşı daha duyarlı olur. Sekiz yaşına gelindiğinde, çocuklar kişisel taleplerini kişilerdeki sözsüz ipuçlarına göre anlamlandırmaya ve ayarlamaya başlarlar²³.

2-Bebek İle Anne/Bakıcı Arasındaki İletişim Kuramları

Alanyazında bebek-bakıcı arasındaki iletişimi inceleyen ve açıklayan farklı kuramlar bulunmaktadır. Bu kuramlar anne ile bebek arasındaki iletişimin nasıl başladığı, sürdürüldüğü hakkında bakış açısı kazandırmaktadır.

Sosyal öğrenme kuramına göre, bebekler, anne/bakıcı modelini gözlemleyerek bir öğrenme ürünü olarak görülen duygu değişimi gösterirler. Anne yada bakıcının göstermiş olduğu pozitiflik (ilgi, sevinç, şaşkınlık) ve yüz ifadelerinin sayısındaki artış bebek için model oluşturmaktadır. Bebek, anne yada bakıcının pozitifliğini ve yüz ifadelerini model olarak alır. Anne yada bakıcı, bebeğin gösterdiği iletişim davranış kalıplarını görerek bebeğe karşı sevinç ve ilgisini daha da artırmaya başlar. Böylece bebek modellediği iletişim kalıplarını öğrenmiş olur²⁴.

Edimsel öğrenme kuramına göre, bebek ihtiyaçları için oluşturduğu sinyalleri anne yada bakıcıya göndererek karşılanmasını ister. Bu ihtiyaçları karşılanması bebek için pekiştireç özelliği taşımaktadır. Bebek hangi sinyaller gönderdiğinde hangi tür cevaplar alabileceğini öğrenmeye başlar ve anne de bebeğin gönderdiği mesajları çözebilmeye başlar. Anne/bakıcı kendisini mesajların özelliğine göre tepki vererek davranışsal uyum gösterir²⁵.

Dinamik sistemler perspektifi (Fogel, 1993), bebek bakıcısının iletişimde ortaya çıkan karmaşık etkileşimleri tanımlamak için uygundur. Temel olarak sistem, sisteme katılan bireylerin birbiriyle etkileşimi

²³ Jerome S, Bruner, Child's Talk: Learning to Use Language, New York.

²⁴ Carol Zander Malatesta, Emotion Socialization And Expressive Development İn Preterm And Full-Term Infants." Child Development, 1986, s.328.

²⁵ Julian C. Leslie & Derek E. Blackman, eds. Experimental and applied analysis of human behavior, Context Press, Reno, 2000, s.289.

sonucunda ortaya çıkar. Bu ortaya çıkan dinamik etkileşim kalıpları, ikili sistemin ortak özellikleriyle tanımlanır, bebek ve yetişkin davranışları arasındaki çift yönlü etkileşimi inceler. Bebek-anne/bakıcı arasındaki iletişim, anne-baba arasındaki iletişimden etkilenmekte, aynı zamanda anne baba arasındaki iletişim bebek-anne arasındaki iletişimi de etkilemektedir²⁶.

Etolojik bağlanma perspektifine göre, bebeğin ihtiyaçları için oluşturduğu sinyallere bakıcı tarafından hızlı ve uygun tepki verilmesi, bebeklere zorlu durumlarla karşılaştıklarında temel güven hissi sağlar²⁷. Bağlanma, bebeklerle anababalar arasında duygusal olarak olumlu ve karşılıklı yardım edici bir ilişkinin kurulmasını belirtir²⁸. Bu ilişki, bebek ve ebeveyn arasında sosyo-duygusal ilişkinin oluşmasını sağlar. Bu bebeğin ilk sosyo-duygusal ilişkisidir, bu nedenle bilim insanları ve ebeveynler, bunun sonraki ilişkiler için bir aşama olacağına inanmaktadır²⁹. Bununla birlikte, bebekler iletişimsel etkileşimin karşılıklı düzenlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır³⁰. İkili etkileşim ve geri bildirim döngülerinin karşılıklı etkilerinin daha ayrıntılı bir şekilde incelenmesine, bebek bakıcısının iletişimsel gelişiminde eş-düzenleyici adaptasyon modellerinin belirlenmesine olanak tanır³¹.

3- Yöntem

Yapısal Eşitlik Modeli (YEM)

Yapısal eşitlik modellemesi, günümüzde sosyal bilimler, davranış bilimleri, eğitim bilimleri, ekonomi, pazarlama ve sağlık bilimleri başta olmak üzere birçok bilim dalı tarafından kullanılan, belirli bir teoriye dayalı olarak gözlenebilen ve gözlenemeyen değişkenlerin nedensel ve ilişkiyel bir model içinde tanımlanmasına dayanan çok değişkenli bir istatistiksel

²⁶ Vangelisti, 2012, a.g.e, s.289.

²⁷ Mary Ainsworth et al., Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation, Psychology Press, Brighton, 1978, s. 124.

²⁸ Mary J. Gander, Çocuk ve Ergen Gelişimi, İmge Yay.,Ankara, 1995, s.214.

²⁹ Robert V.Kail, Children and Their Development, Pearson education, İndia, 2016, s.330.

³⁰ Arnold J. Sameroff, Models Of Development Anddevelopmental Risk. In C. H. Zeanah, Jr. (Ed.),Handbook Of Infant Mental Health, Guilford Press, New York, 1993, s.4.

³¹ Alan Fogel, Developing Through Relationships: Origins Of Communication, Self And Culture, Harvester Wheatsheaf, London, 1993, s.169.

yöntemdir³². Yapısal eşitlik modeli kavramı tek bir istatistik teknik olmaktan ziyade, birden fazla istatistiksel yöntemin genel adıdır. Alanyazında “kovaryans yapı analizi”, “kovaryans yapı modeli”, “kovaryans yapılarının analizi” gibi diğer terimler de kullanılmaktadır³³. Yapısal eşitlik modelinin günümüzde popüler olarak kullanılmasının belki de en önemli nedeni gözlenebilen ve gözlenemeyen değişkenler arasındaki doğrudan ve dolaylı etkilerin tek bir model içerisinde test edilebilmesidir. Bu haliyle YEM’i, nedensel modelleme, nedensel analiz, eş zamanlı yapısal modelleme, kovaryans yapı analizi, yol analizi ya da doğrulayıcı faktör analizi gibi kavramlarla da isimlendirdikleri görülmektedir.

Yapısal eşitlik modellerinin çeşitli tipleri vardır. Bunlar; yol analizi, doğrulayıcı faktör analizi ve yapısal regresyon modelleridir. Aynı zamanda nedensel modelleme olarak da bilinen yol analizi, gözlenen (ölçülen) değişkenler arasındaki ilişki ağlarını incelemeye yönelik bir analizdir. Bir yol modeli gözlenen değişkenler için yapısal bir modeldir Bu nedenle alanyazında, gözlenen değişkenler ile yol analizi adı ile ele alınmaktadır³⁴.

4-Yapısal Eşitlik Modelinde Kullanılan Uyum İndeksleri

Ki-Kare (χ^2) Chou ve Bentler’a (1995) göre bu test en basit anlamıyla iki kovaryans arasındaki uyum değerinin, kullanılan örnekleme denek sayısı eksi bir ile çarpılmasından elde edilir. Elde edilen sonuç χ^2 dağılımı olarak hesaplanır. Bu hesaplamada verinin çok değişkenli istatistiklerin genel sayılıtı olan çok değişkenli normallik sayılıtına uygun olduğu varsayılır ve bu nedenle kullanılmasında başta örneklem genişliği olmak üzere bazı kritik noktalara dikkat edilmesi gerekir³⁵. GFI, modelin örnekleme kovaryans matrisini ne oranda ölçtüğünü gösterir ve modelin açıkladığı örneklem varyansı olarak da kabul edilir. Bu nedenle çoklu regresyondaki R^2 ’ye benzer³⁶. Bu indeks için .95

³²Barbara Byrne, M. Structural equation modeling with EQS: Basic concepts, applications, and programming. Routledge, 2010, s.3.

³³Rex Kline, B., Principles and practice of structural equation modeling. Guilford publications, 2015,s.9.

³⁴Nuran Bayram, Yapısal eşitlik modellemesine giriş amos uygulamaları, Ezgi Kitabevi, İstanbul, 2010, s.41.

³⁵Ömay Çokluk, Güçlü Şekercioğlu, and Şener Büyüköztürk. Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları. Pegem Akademi,Ankara, 2014, s.267.

³⁶Cem Meydan ve Harun Şeşen. Yapısal eşitlik modellemesi AMOS uygulamaları. Detay Yayıncılık, Ankara, 2011, s.5.

temel modeline göre iyi uyumu gösterirken, .90'ın üstündeki değerler genellikle kabul edilebilir bir uygunluk olarak yorumlanır³⁷. AGFI 0 ile 1 arasında değerler almakla birlikte 1'e yakın değerler uyumun iyi olduğunu göstermektedir. Bu değer 0.90'dan büyük olduğunda modelin iyi uyum gösterdiği, 0.85 den büyük olduğunda ise modelin uygunluğunun kabul edilebilir olduğu söylenebilir³⁸. RMSEA'nın aldığı değerler 0 ile 1 arasındadır. RMSEA'nın .08'e kadar olan değer alması kabul edilebilir uyum göstergesi iken, .05'e eşit veya küçük olması ise mükemmel uyum göstergesidir³⁹. RMR, 0 ile 1 aralığında değerler alır ve RMR değerinin sıfıra yakın olması iyi uyumun göstergesidir. Ayrıca RMR'nin aralığı gözlenen değişkenlerin ölçeğine bağlıdır. Eğer bu ölçeklerin hepsi farklı ise RMR değerinin yorumlanması zorlaşır. SRMR değeri de, 0 ile 1 aralığında değerler alır. SRMR değeri 0'a yaklaştıkça iyi uyum belirtecektir⁴⁰. CFI indeksin 1'e yakın olması, uyumun iyiliğine işaret etmektedir. Örneklem sayısına duyarlı bir indekstir. CFI'nın .90 ve .95 arasında değer alması iyi uyum göstergesi iken, .95 ve üzeri değer alması ise mükemmel uyum göstergesidir⁴¹. NFI'nın aldığı değerler 0 ile 1 arasındadır. Örneklem büyüklüğüne duyarlı bir indeks olduğu için küçük örneklem gruplarında iyi uyum gösteren bir modelin reddedilmesine yol açabilir. NNFI'nın aldığı değerler 0 ile 1 arasında olmakla birlikte bazen 1'in üzerinde de değer alabilmektedir. NNFI'nın .90 ve üzeri değer alması iyi uyum göstergesi iken, .95 ve üzeri değer alması mükemmel uyum göstergesidir⁴².

Tablo 1:Yapısal Eşitlik Modellemesine İlişkin İstatistiksel Değerler

Uyum İndeksleri	İyi Uyum Ölçütleri	Kabul Edilebilir Uyum Ölçütleri
χ^2/sd	$0 \leq \chi^2/sd \leq 2$	$2 \leq \chi^2/sd \leq 3$
AGFI	$.90 \leq AGFI \leq 1.00$	$.85 \leq AGFI \leq .90$
GFI	$.95 \leq GFI \leq 1.00$	$.90 \leq GFI \leq .95$

³⁷ Karin Schermelleh-Engel, Helfried Moosbrugger & Hans Müller. "Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures." Methods of psychological research online 8.2 ,2003, s.43.

³⁸ Tenko Raykov, and George A. Marcoulides. An introduction to applied multivariate analysis. Routledge, New York, 2008.

³⁹ Meydan, 2011.a.g.e., s.34.

⁴⁰ Kline, 2015, a.g.e., s.273.

⁴¹ Kline, 2015, a.g.e., s.277.

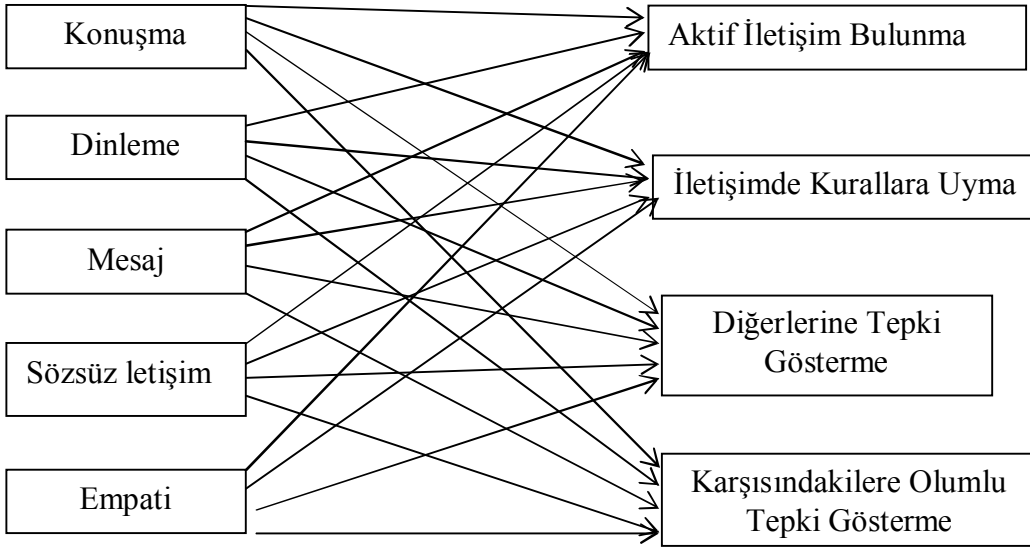
⁴² Meydan, 2011.a.g.e., s.33.

CFI	.95 ≤ CFI ≤ 1.00	.90 ≤ CFI ≤ .95
NFI	.95 ≤ NFI ≤ 1.00	.90 ≤ NFI ≤ .95
NNFI (TLI)	.95 ≤ NNFI (TLI) ≤ 1.00	.90 ≤ NNFI (TLI) ≤ .95
RMR	0 ≤ RMR < 0.05	0.05 ≤ RMR ≤ 0.10
RMSEA	.00 ≤ RMSEA ≤ .05	.05 ≤ RMSEA ≤ .08
SRMR	.00 ≤ SRMR ≤ .05	.05 ≤ SRMR ≤ .10

Kaynak: Schermelleh, Moosbrugger ve Müller, 2003, s.52.

5-Araştırma Modeli ve Hipotezler

H1: Annelerin çocuklarına yönelik konuşma becerilerinin 5-6 yaş çocuklarının iletişim becerileri (aktif iletişimde bulunma, iletişimde diğerlerini dikkate alma, iletişimde kurallara uyma, karşısındakine olumlu tepki gösterme) üzerinde yordayıcı bir etkisi vardır.

H2: Annelerin çocuklarına yönelik dinleme becerilerinin 5-6 yaş çocuklarının iletişim becerileri (aktif iletişimde bulunma, iletişimde diğerlerini dikkate alma, iletişimde kurallara uyma, karşısındakine olumlu tepki gösterme) üzerinde yordayıcı bir etkisi vardır.

H3: Annelerin çocuklarına yönelik sözsüz iletişim becerilerinin 5-6 yaş çocuklarının iletişim becerileri (aktif iletişimde bulunma, iletişimde

diğerlerini dikkate alma, iletişimde kurallara uyma, karşısındakine olumlu tepki gösterme) üzerinde yordayıcı bir etkisi vardır.

H4: Annelerin çocuklarına yönelik empati düzeylerinin 5-6 yaş çocuklarının iletişim becerileri (aktif iletişimde bulunma, iletişimde diğerlerini dikkate alma, iletişimde kurallara uyma, karşısındakine olumlu tepki gösterme) üzerinde yordayıcı bir etkisi vardır.

H5: Annelerin çocuklarına yönelik iletişimde kullandıkları mesajların 5-6 yaş çocuklarının iletişim becerileri (aktif iletişimde bulunma, iletişimde diğerlerini dikkate alma, iletişimde kurallara uyma, karşısındakine olumlu tepki gösterme) üzerinde yordayıcı bir etkisi vardır.

6-Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, 2015-2016 eğitim öğretim yılında Antalya il merkezi ve tüm ilçelerinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bağımsız anaokulları ile ilköğretim okullarının anasınıfları ve özel anaokullarına devam eden 5-6 yaş çocukları ve anneleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Antalya İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı Antalya il merkezi ve Manavgat, Finike, Alanya ilçelerinde bulunan toplamda 32 kamu ve özel sektörlere ait anaokulu ve anasınıflarında eğitim gören 5-6 yaş grubu 436'sı erkek, 426'sı kız olmak üzere 862 çocuk ve anne oluşturmaktadır. Çalışmaya katılan okulların seçiminde kolay örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu araştırma, "karşılaştırmalı ilişkisel tarama modeli" ne uygun olarak hazırlanmıştır. İlişkisel tarama modeli; iki veya daha çok değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma desenlerinin tümü olarak tanımlanmaktadır⁴³. Bu yöntem ile bulunan ilişkiler, neden sonuç ilişkisinden ziyade bir değişkendeki durumun bilinmesi halinde diğer değişkenlerin kestirilmesini sağlaması bağlamında yorumlanır.

Verilerin çözümlenmesinde SPSS 22.0 ve Amos 22.0 programı kullanılmıştır. Araştırmanın alt problemlerine yanıt bulmak amacıyla yapısal eşitlik yol analizi yapılmıştır.

Tablo 2: *Örneklem Grubuna İlişkin İstatistik Bilgiler*

Örneklem grubuna ilişkin istatistik bilgileri		
	f	%

⁴³ Niyazi Karasar, Bilimsel Arastırma Yöntemi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2005, s.81.

Cinsiyet			
	Kız	426	49,4
	Erkek	436	50,6
	Toplam	862	100
Yaş			
	5 Yaş	380	44,1
	6 Yaş	482	55,9
	Toplam	862	100
Anne Yaş			
	20-30	326	37,8
	31-40	434	50,4
	41 ve üstü	102	11,8
	Toplam	862	100
	f		%
Annelerin Eğitim Durumu			
	İlkokul	154	17,9
	Ortaokul	151	17,5
	Lise	270	31,3
	Üniversite	287	33,3
	Toplam	862	100
Annelerin meslek dağılımı			
	Ev Hanımı	421	48,8
	Memur	129	15
	İşçi	186	21,6
	Serbest Meslek	126	14,6
	Toplam	862	100
Kardeş Sayısı			
	Kardeşi yok	225	26,1
	1 Kardeş	424	49,2
	2 Kardeş	136	15,8
	3 Kardeş	42	4,9
	4 ve 4'ten fazla	35	4,1
	Toplam	862	100
Kardeş Cinsiyet			
	Kız Kardeş	260	40,8
	Erkek Kardeş	252	39,6
	Hem Kız Hem Erkek	125	19,6
	Toplam	637	100
İkametgah Yeri			
	İlçe	453	52,4

Şehir	409	47,5
Toplam	862	100

Tablo 2’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan çocukların %49,4’ünü kız çocukları, %50,6’sını erkek çocukları oluşturmaktadır. Beş yaşında olan çocuklar %44,1 , altı yaşında olan çocuklar % 55,9’dur. Annelerin 20-30 yaş aralığında olanlar %37,8, 31-40 yaş aralığında olanlar %50,3 , 41 ve üstü olanlar ise %11,8’dir. Annelerin % 17,9 ’unun ilkokul, % 17,5’inin ortaokul, % 31,3’ünün lise ve %33,3’ü üniversite mezunudur. Annelerin % 48,8’i ev hanımı, % 15’i memur, % 21,6’sı işçi ve % 14,6’sı da serbest meslek olduğu görülmektedir. Çocukların %26,1’inin kardeşi bulunmazken, %49,2’sinin 1 kardeşi, %15,8’inin 2 kardeşi, %4,9’unun 3 kardeşi, %4,1’inin 4 ve 4’ten fazla kardeşi bulunmaktadır. Çocukların kardeşlerinin cinsiyet dağılımları %30,2’sinin kız kardeşi, %29,2’sinin erkek kardeşi, %14,5’inin hem kız hem de erkek kardeşe sahiptir. Anne ve çocukların %52,6’sı ilçe merkezinde, %47,4’ü il merkezinde ikametgah etmektedir.

7- Veri Toplama Araçları

Genel bilgi formunda çocuklara ve annelere yönelik bilgiler yer almaktadır. Formda çocuklarla ilgili cinsiyet, doğum tarihi, annenin yaşı, mesleği, eğitim düzeyi, çocuğun doğum sırası, kardeş sayısı ve formun doldurulma tarihi yer almaktadır.

Arabacı (2011) tarafından; 36-72 aylık çocuğa sahip anne-babaların çocukları ile iletişimlerine yönelik davranışların değerlendirilmesi amacıyla geliştirilen ve geçerlik güvenirlik çalışması yapılan Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı (ABÇİDA), bu çalışmada sadece anneler için kullanılmıştır. Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı, konuşma, dinleme, mesaj, sözsüz iletişim ve empati olmak üzere beş alt boyuttan oluşmaktadır. Araç, beşli likert (1 =Hiçbir Zaman, 2=Nadiren, 3=Ara sıra, 4=Genellikle, 5=Her Zaman) tipi derecelendirmeye dayalıdır. Ölçek toplam 37 maddeden oluşmaktadır. Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı’nın (ABÇİDA) konuşma alt boyutuna ait iç tutarlılık katsayısı (α) .67, dinleme alt boyutuna ait iç tutarlılık katsayısı (α) .70, mesaj alt boyutuna ait iç tutarlılık katsayısı (α) .60, sözsüz iletişim alt boyutuna ait iç tutarlılık katsayısı (α) .56 ve

empati alt boyutuna ait iç tutarlılık katsayısı (α) .73'tür⁴⁴.

5-6 Yaş Okul Öncesi Çocukları İçin İletişim Becerileri Ölçeği Önder, Doğal ve Şallı (2015) tarafından geliştirilmiştir. Bu Ölçeği; 5-6 yaş grubu çocuklarının iletişim becerilerinin ölçülerek izlenmesi ve değerlendirilmesi, çocukların iletişim becerilerindeki eksikliklerin tespit edilmesinde kullanılabilir bir araçtır. 5-6 Yaş Okul Öncesi Çocukları İçin İletişim Becerileri Ölçeği, "Aktif İletişimde Bulunma", "İletişimde Diğerlerini Dikkate Alma", "İletişimde Kurallara Uyuma", "Karşısındakine Olumlu Tepki Gösterme" olmak üzere dört alt ölçekten oluşmaktadır. Oluşturulan 46 maddelik ölçeğin 5'li likerte (1=Hiçbir Zaman, 2=Nadiren, 3=Bazen, 4=Genellikle, 5=Her Zaman) biçiminde tanımlanmıştır. Yapılan analizler sonucunda ölçeğin tamamının Cronbach Alpha değeri .98 bulunmuştur. Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliği Testi .97 olarak bulunmuştur⁴⁵.

8- Bulgular

Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracının ve 5-6 Yaş Okul Öncesi Çocukları İçin İletişim Becerileri Ölçeği'nin doğrulayıcı faktör analizi sonuçları Tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo 3:Gözlenen Değişkenlerle Yol Analizi Uyum Değerleri

Ölçek/Model	χ^2/sd	AGFI	GFI	CFI	NFI	TLI	RMR	RMSEA	SRMR
ABÇİDA	1,798	0,93	0,94	0,97	0,95	0,97	0,10	0,30	0,34
5-6 YOÖÇİİBÖ	2,348	0,94	0,95	0,98	0,95	0,97	0,11	0,29	0,34

Not: ABÇİDA: Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı; 5-6 YOÖÇİİBÖ= 5-6 Yaş Okul Öncesi Çocukları İçin İletişim Becerileri Ölçeği.

Analiz sonuçlarına göre her iki ölçekte, istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve kabul edilebilir uyum değerlerini göstermiştir.

⁴⁴ Nalan Arabacı, "Anne Baba Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı'nın (ABÇİDA) geliştirilmesi ve anne baba çocuk iletişiminin bazı değişkenler açısından incelenmesi." Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2011.

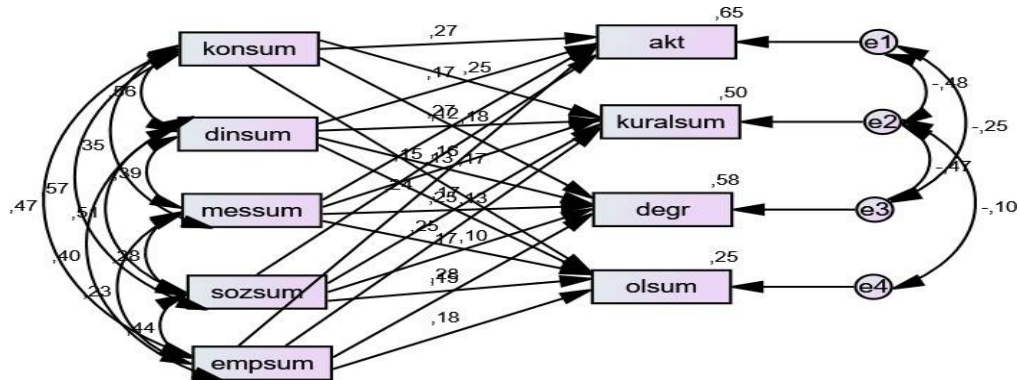
⁴⁵ Alev Önder, Asude B. Dağal ve Duygu Şallı, 5-6 Yaş çocukları için iletişim becerileri ölçeği geçerlik- güvenilirlik çalışması". Eğitim ve Öğretim Araştırma Dergisi, 2015, 4, 1-13.

Tablo 4:Gözlenen Değişkenlerle Yol Analizi Uyum Değerleri

Yol Analizi	χ^2/sd	AGFI	GFI	CFI	NFI	TLI	RMR	RMSEA	SRMR
	0,668	0,99	1,00	1,00	1,00	1,00	0,28	0,00	0,36

Tablo 4 incelendiğinde gözlenen değişkenlerle yol analizine ait uyum değerlerinin uyumlu olduğu, istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve modelin iyi uyum gösterdiği görülmüştür.

Şekil 1 Gözlenen değişkenlerle standardize edilmiş yol analizi diyagramı

Tablo 5:Gözlenen Değişkenlerle Yol Analizi Regrasyon Değerleri

			Standardize β	Standart Hata	P
Akt	<---	konsum	0,268	0,039	***
kuralsum	<---	konsum	0,252	0,043	***
degr	<---	konsum	0,178	0,04	***
olsum	<---	konsum	0,126	0,012	0,002
Akt	<---	dinsum	0,174	0,057	***
kuralsum	<---	dinsum	0,124	0,062	***
degr	<---	dinsum	0,175	0,058	***
olsum	<---	dinsum	0,129	0,018	***
Akt	<---	messum	0,272	0,045	***
kuralsum	<---	messum	0,161	0,049	***
degr	<---	messum	0,253	0,045	***
olsum	<---	messum	0,095	0,014	0,003
Akt	<---	sozsum	0,152	0,053	***
kuralsum	<---	sozsum	0,17	0,058	***

degr	<---	sozsum	0,168	0,054	***
olsum	<---	sozsum	0,15	0,017	***
Akt	<---	empsum	0,243	0,035	***
kuralsum	<---	empsum	0,248	0,038	***
degr	<---	empsum	0,28	0,036	***
olsum	<---	empsum	0,181	0,011	***

Not: Konsum=Konuşma Alt Ölçeği; Dinsum= Dinleme Alt Ölçeği; Messum=Mesaj Alt Ölçeği; Sozsum=Sözsüz İletişim Alt Ölçeği; Empsum= Empati Alt Ölçeği; Akt=Aktif İletişimde Bulunma Alt Ölçeği; Kuralsum=İletişimde Kurallara Uyma Alt Ölçeği; Degr=Diğerlerine Tepki Gösterme Alt Ölçeği; Olsum= Karşısındakilere Olumlu Tepki Gösterme Alt Ölçeği.

H1. Tablo 5' e göre annenin konuşma becerisi çocukların aktif iletişimde bulunma, iletişimde kurallara uyma, iletişimde diğerlerine tepki gösterme ve karşısındakine olumlu tepki gösterme alt boyutlarıyla anlamlı düzeyde ve pozitif yönde yordama etkisine sahiptir. Diğer bir deyişle, konuşma boyutundaki bir birimlik artış, diğer bağımsız değişken sabit kalmak şartıyla, çocukların aktif iletişimde bulunma ile 0,27 birimlik artışa ($\beta=0.27$, $p<0.00$), iletişimde kurallara uyma ile 0,25 birimlik artışa ($\beta=0.25$, $p<0.00$), iletişimde diğerlerine tepki gösterme ile 0,18 birimlik artışa ($\beta=0.18$, $p<0.00$), karşısındakine olumlu tepki gösterme ile 0,13 birimlik artışa ($\beta=0.13$, $p<0.002$) neden olmaktadır.

H2. Tablo 5' e göre annenin dinleme becerisi çocukların aktif iletişimde bulunma, iletişimde kurallara uyma, iletişimde diğerlerine tepki gösterme ve karşısındakine olumlu tepki gösterme alt boyutlarıyla anlamlı düzeyde ve pozitif yönde yordama etkisine sahiptir. Diğer bir deyişle, dinleme boyutundaki bir birimlik artış, diğer bağımsız değişken sabit kalmak şartıyla çocukların aktif iletişimde bulunma ile 0,17 birimlik artışa ($\beta=0.17$, $p<0.00$), iletişimde kurallara uyma ile 0,17 birimlik artışa ($\beta=0.17$, $p<0.00$), iletişimde diğerlerine tepki gösterme ile 0,18 birimlik artışa ($\beta=0.18$, $p<0.00$), karşısındakine olumlu tepki gösterme ile 0,13 birimlik artışa ($\beta=0.13$, $p<0.00$) neden olmaktadır.

H3. Tablo 5' e göre annenin sözsüz iletişimi çocukların aktif iletişimde bulunma, iletişimde kurallara uyma, iletişimde diğerlerine tepki gösterme ve karşısındakine olumlu tepki gösterme alt boyutlarıyla anlamlı düzeyde ve pozitif yönde yordama etkisine sahiptir. Diğer bir deyişle, sözsüz iletişim boyutundaki bir birimlik artış, diğer bağımsız değişken sabit kalmak şartıyla çocukların aktif iletişimde bulunma ile 0,15 birimlik

artışa ($\beta=0.15$, $p<0.00$), iletişimde kurallara uyma ile 0,17 birimlik artışa ($\beta=0.17$, $p<0.00$), iletişimde diğerlerine tepki gösterme ile 0,17 birimlik artışa ($\beta=0.17$, $p<0.00$), karşısındakine olumlu tepki gösterme ile 0,15 birimlik artışa ($\beta=0.15$, $p<0.00$) neden olur.

H4. Tablo 5' e göre annenin empati becerisi çocukların aktif iletişimde bulunma, iletişimde kurallara uyma, iletişimde diğerlerine tepki gösterme ve karşısındakine olumlu tepki gösterme alt boyutlarıyla anlamlı düzeyde ve pozitif yönde yordama etkisine sahiptir. Diğer bir deyişle, empati boyutundaki bir birimlik artış, diğer bağımsız değişken sabit kalmak şartıyla çocukların aktif iletişimde bulunma ile 0,24 birimlik artışa ($\beta=0.24$, $p<0.00$), iletişimde kurallara uyma ile 0,25 birimlik artışa ($\beta=0.25$, $p<0.00$), iletişimde diğerlerine tepki gösterme ile 0,28 birimlik artışa ($\beta=0.28$, $p<0.00$), karşısındakine olumlu tepki gösterme ile 0,18 birimlik artışa ($\beta=0.18$, $p<0.00$) neden olmaktadır.

H5. Tablo 5' e göre annenin iletişimde kullandıkları mesajlar, çocukların aktif iletişimde bulunma, iletişimde kurallara uyma, iletişimde diğerlerine tepki gösterme ve karşısındakine olumlu tepki gösterme alt boyutlarıyla anlamlı düzeyde ve pozitif yönde yordama etkisine sahiptir. Diğer bir deyişle, mesaj boyutundaki bir birimlik artış, diğer bağımsız değişken sabit kalmak şartıyla çocukların aktif iletişimde bulunma ile 0,27 birimlik artışa ($\beta=0.27$, $p<0.00$), iletişimde kurallara uyma ile 0,16, birimlik artışa ($\beta=0.16$, $p<0.00$) iletişimde diğerlerine tepki gösterme ile 0,25 birimlik artışa ($\beta=0.25$, $p<0.00$), karşısındakine olumlu tepki gösterme ile 0,10 birimlik artışa ($\beta=0.10$, $p<0.003$) neden olmaktadır.

İçsel belirleme katsayısı olan R^2 değeri modelin tahmini doğruluğunu ifade eden bir ölçüttür. R^2 değeri dışsal değişkeninin içsel değer üzerindeki toplam etkisini temsil etmektedir. Bu etki 0 ile 1 arasında tahmini doğruluğu sağlamaktadır. Hair ve diğerlerine göre, R^2 değeri 0.75 iyi, 0.50 orta, 0.25 ise zayıf seviyeyi göstermektedir⁴⁶.

Şekil 1 incelendiğinde, çocuğun iletişimini, aktif iletişimde bulunma %65'ini ($R^2=0.65$, orta seviyede), iletişimde kurallara uyma %50'sini ($R^2=0.50$, orta seviyede), iletişimde diğerlerine tepki gösterme %58'ini ($R^2=0.58$, orta seviyede), karşısındakine olumlu tepki gösterme %25'ini

⁴⁶ Hair, Joseph F, William C. Black, Barry J. Babin & Rolph E. Anderson, Multivariate Data Analysis, Pearson Education, Saddle River, 2014, s.113.

($R^2=0.25$, zayıf seviyede), konuşma, dinleme, sözsüz iletişim, mesaj ve empati tarafından açıklanmaktadır.

9-Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Alanyazın tarandığında, bebeklerde dil ve iletişim yetkinliklerinin gelişimi ve ergenlerin etkileşim becerileri konusunda birçok çalışma yapılmasına rağmen, hem iletişimsel yetkinlikler hem de aile etkileşimleri açısından incelendiğinde, birinci ve ikinci çocukluk dönemi ile ilgili, bebeklik ve ergenlik dönemine göre çok daha az araştırma yapılmıştır^{47, 48}.

Annenin konuşması ile çocuğun zihinsel problemleri çözümü ve sosyal anlayış arasında anlamlı ve pozitif yönde⁴⁹, anne-çocuk konuşması çocukların, toplumsal sorunları çözmede ipuçlarını sunmaya, başkalarının duygularını dikkate almayı, öğrenmeye ve problem çözme stratejileri dizisini artırmaya pozitif etki yaptıkları⁵⁰, anne-çocuk konuşmalarının çocukların anaokulunda ve sonrasında gereken sözlü ve yazılı talepleri karşılamasına olanak tanıyan dil ve okuma yazma becerilerini geliştirdiği⁵¹, anne-çocuk konuşmalarının erken sosyal anlayışa olumlu etkisi⁵², anne çocuk olumlu iletişimlerinin akran ile iletişimlerine olumlu etkisi^{53, 54} olduğu görülmektedir. Araştırmalara bakıldığında anne-çocuk konuşmalarının, başkalarının toplumsal sorunları çözmede ipuçlarını

⁴⁷ Vangelisti, 2004, a.g.e.,s.311.

⁴⁸ Manuela Verissimo, Teresa Blicharski & F. Francis Strayer. "Stylistic diversity in children's communication with mothers at 30 months." Early Child Development and Care 182.5, 2012, s.571.

⁴⁹ RaeAnne M. Pearson & Bradford H. Pillow. "Mother-Child Conversation and Children's Social Understanding During Middle Childhood." The Journal of genetic psychology 177.4, 2016, s.111.

⁵⁰ Robert D Laird,., et al, "Mother-child conversations about peers: Contributions to competence, Family Relations, 1994, s.431.

⁵¹ Tonia N.Cristofaro & Catherine S. Tamis-LeMonda. "Mother-child conversations at 36 months and at pre-kindergarten: Relations to children's school readiness." Journal of Early Childhood Literacy 12.1, 2012, s.88.

⁵² Rosie Ensor & Claire Hughes, "Content or connectedness? Mother-child talk and early social understanding," Child development 79.1, 2008, s.212.

⁵³ Amanda W.Harrist, et al. "Dyadic synchrony in mother-child interaction: Relation with children's subsequent kindergarten adjustment." Family Relations,1994, 417-424.

⁵⁴ Betty Black and Arliss Logan. "Links between communication patterns in mother-child, father-child, and child-peer interactions and children's social status." Child development 66.1, 1995, p.255-271.

sunma, duygularını dikkate alma, akranları ile olumlu iletişim, çocuğun yaşitlarına göre erken sosyal anlayış kazanması, çocuğun aktif iletişimde bulunması, iletişimde kurallara uyması, iletişimde diğerlerini tepki göstermesi, karşısındakine olumlu tepki göstermesi ile benzer sonuçlar gösterdiği söylenebilir.

Annenin, çocuğun iletişim ve sözsüz iletişim becerisine etki ettiğini gösteren çalışmalarla karşılaştırıldığında^{55, 56} benzer sonuçlar gösterdiği söylenebilir. Fakat bu araştırmada çocuğun iletişimine en az etki eden annenin iletişiminin sözsüz alt boyutudur. Bunun nedenleri; anneler çocuklar için sözsüz iletişimde model olduğu ve model olma sürecinde aile üyelerinin sayısı, annenin çocuğa sözsüz iletişimi model olma sürecini kısalttığından çocuğun sözsüz iletişimini etkileyebilmektedir⁵⁷. Bu araştırmada kardeşi olmayan %26,1, bir kardeşi olan %49,2, iki kardeşi olan %15,8, üç kardeşi olan %4,9, dört ve dörtten fazla kardeşi olan %4,1'dir. Buna göre bu araştırmaya katılan ailelerin üye sayısı %73,9 olması sonucu etkilemiş olabilir. Araştırmalara göre kişilerarası ilişkilerin zayıf olduğu ailelerde sözsüz iletişim kullanımı diğer ailelere göre daha az kullanılır^{58, 59}. Çocuklar sözsüz iletişimde yetişkinlerden etkilendiği gibi akranlarından da etkilenmiş olabilir⁶⁰. Sosyo-ekonomik açıdan düşük gelirli olan ailelerde sözsüz iletişim kullanımı düşük olduğu için çocuklarında iletişimlerinde sözsüz iletişimin etkisi düşük⁶¹ çıkmaktadır. Bu araştırmada annelerin %17,9'u ilkökul, %17,5'i ortaokul, %31,3'ü lise ve %33,3'ü üniversite mezunu, %48,8'i ev hanımı, %21,6'sı işçi, % 14,6'sı serbest meslek, %15'i memurdur. Bu veriler çerçevesinde düşük sosyo-ekonomik yapı nedeniyle annenin sözsüz iletişim alt boyutunun çocuğun iletişimine

⁵⁵ Gene H. Brody, and Barry J. Zimmerman. "The effects of modeling and classroom organization on the personal space of third and fourth grade children." American Educational Research Journal 12.2, 1975, s.165.

⁵⁶ Gene H. Brody, and Zolinda Stoneman. "Parental nonverbal behavior within the family context." Family Relations, 1981, s.189.

⁵⁷ Brody, 1981, a.g.e., s.187.

⁵⁸ Gladys P Knott, "Nonverbal Communication during Early Childhood." Theory Into Practice, vol. 18, no. 4, 1979, s.231.

⁵⁹ Brody, 1981, a.g.e., s.190.

⁶⁰ Brody, 1975, a.g.e., s.165.

⁶¹ Wilfred HO Schmidt & Terence Hore, "Some nonverbal aspects of communication between mother and preschool child." Child Development, 1970, p.889-896.

yordayıcı etkisi düşük olmuş olabilir. Sözsüz iletişimin test teknikleri ile ölçülme zorluğu bu durumun bir nedeni olabilir⁶².

Annenin çocuğa karşı empatik davranmasının, çocuğun sosyalleşmesi için önemli olduğu, çocuğun çevresiyle olan ilişkilerini uyumlu hale getirdiği⁶³, çocuğun sosyal olaylara karşı yaşıtlarına göre daha olumlu duygusal tepkiler verdiği⁶⁴, ebeveynlerin çocukların ihtiyaçlarına ve iletişimlerine cevap verme oranlarının çocuğun empati gelişimi ile pozitif yönde ilişkisinin olduğu⁶⁵, ebeveynlerin empati becerisi ile çocukların empati becerisi arasında doğrudan bir ilişki olduğu^{66, 67, 68}, görülmektedir. Araştırmalara bakıldığında annenin empati becerisi ile çocuğun empati becerisi arasında doğrudan bir ilişki olduğu görülebilir. Çocuğun empati becerisi çevresindeki sosyo-duygusal ilişkileri düzenleyebilmesine, sosyal problemleri çözebilmesine ve kurdukları iletişimin olumlu olması ile sonuçlanmaktadır. Çalışmaların bu çalışmada elde edilen sonuç ile benzer olduğu söylenebilir.

Annenin çocuğu dinlemesi, çocuğun kimlik kazanmasında olumlu bir rol oynadığı⁶⁹, çocuk için dinleme, çocuğun düşünce, bağımsızlık,

⁶² Melvin E.Allerhand, "Psychological assessment of the nonverbal child." Monographs of the Society for Research in Child Development, 68(1), 1960, s.49.

⁶³ Grazyna Kochanska, "Mutually responsive orientation between mothers and their young children: Implications for early socialization." Child development 68.1, 1997, s.107.

⁶⁴ Fatma Tezel-Şahin, ve Fatma Nilgün Cevher Aile-çocuk iletişimi. 3. Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi, İstanbul, 2006, s.321.

⁶⁵ Lian Tong, et al. "Early development of empathy in toddlers: Effects of daily parent-child interaction and home-rearing environment." Journal of Applied Social Psychology 42.10, 2012, s.2472.

⁶⁶ Janet Strayer and William Roberts. "Children's anger, emotional expressiveness, and empathy: Relations with parents' empathy, emotional expressiveness, and parenting practices." Social development 13.2, 2004, s247.

⁶⁷ Mark A., Barnett, et al. "Empathy in young children: Relation to parents' empathy, affection, and emphasis on the feelings of others." Developmental Psychology 16.3 (1980), s.10.

⁶⁸ Janet Strayer, and William Roberts. "Children's empathy and role taking: Child and parental factors, and relations to prosocial behavior." Journal of Applied Developmental Psychology 10.2 (1989): 229..

⁶⁹ Alison Clark, Peter Moss, and Anne Trine Kjørholt, eds. Beyond listening: Children's perspectives on early childhood services. Policy Press, 2005, s.76.

yapıcı bir varlık olma kabiliyetine saygı anlamına geldiği⁷⁰, görüşleri bulunmaktadır. Annelerin çocukları yetişkinleri ciddiye aldığı kadar eşit derecede ciddiye alması, saygılı davranması gerekir. Alanyazına bakıldığında annenin çocuğu dinlemesi çocuğun gelişimine olumlu katkı sağladığı görülmektedir. Çalışmaların bu çalışmada elde edilen sonuç ile benzer olduğu söylenebilir.

Araştırma bulgularına göre, annenin iletişimde kullandığı mesajlar, çocukların iletişimi ile anlamlı düzeyde ve pozitif yönde yordama etkisine sahiptir. Annelerin mesajlarının çocuklar çevresindeki kişilerle rahat bir iletişime girebilme, diğer kişilerin kendisiyle iletişim kurma çaba ve girişimlerine olumlu tepkiler verme gibi durumları etkilediği sonucuna varılabilir.

Çocukların iletişimsel performansı üzerine yapılan araştırmalarda genel varsayım, yetişkinlerin çocukların konuşmaları için temsili bağlamlar sağlaması, konuşmanın devam ettirilmesinin yetişkinlerin sorumluluğu olması ve ebeveynlerin çocukların iletişimsel yetersizliklerini telafi etmesi gerektiğidir. Ebeveynlerin etkili konuşma stratejileri bilgilerinin çocukların iletişim yeterliliklerini artırdığı bilinmektedir⁷¹. Bu nedenle annelere verilecek olan etkili iletişim eğitimleri vasıtasıyla annenin çocukla kuracakları iletişimlerinin güçlenmesine, annelerin çocuklarını daha iyi anlayarak davranışlarının nedenlerine göre tutum sergilemelerine yardımcı olmasına⁷², çocuğun sosyo-duygusal gelişimine⁷³, çocukların pozitif kimlik kazanmasına, çocukların problem çözme becerilerinin yüksek, sosyal kaygı düzeylerinin az ve akademik başarılarının yüksek⁷⁴ olmasına olanak sağlayacaktır.

⁷⁰ Virginia M.Axline, Play therapy: The groundbreaking book that has become a vital tool in the growth and development of children. Ballantine Books, 2012, s.20.

⁷¹ Verissimo, 2012, a.g.e., s.571.

⁷² Özel Erdoğan, And Hikmet Zelyurt. "Anne Baba Eğitiminin Aile Çocuk İlişkilerine Etkisi." Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi 36, 2016, s.29.

⁷³ Gülay Temiz, and Aysel Çağdaş. "Anne Çocuk İletişim Becerileri Eğitiminin Çocukların Duyguları Tanıma Becerilerine Etkisi." Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi 17.1, 2015, s.99.

⁷⁴ Hatice Yalçın, "Anne-çocuk iletişimi eğitiminin etkileri." Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi 2013.28 (2013), s.191.

10- Araştırmacılara Öneriler

- Çocuğun iletişim becerileri yaşadığı toplum içinde etkileşim kurduğu pek çok kişiden etkilenmektedir⁷⁵. Bu nedenle araştırmacılar okul öncesi dönem çocukları üzerinde yapacakları iletişimle ilgili araştırmalarında anne-baba-çocuk öğretmen ve akran ile beraber değerlendirilebilir.
- Yapılacak araştırmalarda objektif ve derinlemesine veriler elde edebilmek için araştırmacılar anne ve çocuk veya ebeveyn ve çocuk iletişimini araştırma esnasında mutlaka birkaç oturumluk gözlem yapmalıdır.
- Alanyazında, annenin sözsüz iletişimin çocuğun sözsüz iletişimine doğrudan ilişkisi konusunda detaylı bir çalışma bulunmadığı gözlenmiştir. Bu konuda gerçekleştirilecek araştırmanın alanyazına katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

11- Annelere Öneriler

- Anneler, çocukları ile konuşmalarını basit ve kısa tutmalıdır. Basit konuşmalar çocuğun annenin gönderdiği mesajı çözümlemesine, konuşmanın kısa tutulması çocuğun dikkatinin dağılmadan annenin ne söylediğini tam olarak anlamasına yardımcı olacaktır.
- Anneler, çocukları ile iletişimde fiziksel olarak (diz çökmüş, oturarak, kucasına alarak vb.) aynı seviyede iletişim kurmalıdır.
- Anneler çocukları ile iletişimlerinde mutlaka göz teması kurmalıdır. Göz teması, çocuğun annesi tarafından ilgilenildiği, duygu ve düşüncelerinin önemsendiği mesajı gönderir.
- İletişimde, dinleme çok önemli bir yere sahiptir. Dinleme, öğrenilmesi ve uygulanması gereken bir iletişim becerisidir. Çocuklar, birşey anlattıklarında sözlerini kesmeden dinlenmelidir. Anneler dinlediklerini sözsüz mesajlarla çocuğa göstermelidir.
- Çocukların konuşması bittikten sonra, anneler çocukların söylediklerini, farklı kelimelerle dinlediklerini göstermelidir. Annenin bu davranışı, çocuk tarafından “duygu ve düşüncelerim anlaşıldı” mesajı verir.

⁷⁵ Ally Dunhill, Barbara Elliott, and Angela Shaw, eds. Effective communication and engagement with children and young people, their families and carers. Learning Matters, 2009, s.18.

- Anneler çocukları ile iletişimlerinde "Ne", "Nerede", "Kime" veya "Nasıl" gibi açık uçlu sorular sorarak iletişimin sürdürülmesine olanak sağlamalıdır. Kapalı uçlu sorular çocuğun anlatmak istediği bir şeyi sonlandırmasına neden olduğu için anneler bundan kaçınmalıdır.
- Çocukların iletişim kurarken kendi duygularını ve düşüncelerini ifade etmeleri için çocuklara gerekli fırsat verilmelidir.

12- Eğitimcilerle Öneriler

- Okul öncesi eğitimcilerin anneleri eğitebilmesi için hizmet öncesi ve hizmetiçi eğitimlerinde destek almalarının sağlanabilir.
- Eğitimciler, annelere etkili iletişim konularında eğitimler verebilir.
- Eğitimciler, annelerin çocuklarıyla nasıl iletişim kuracaklarına anlatan okul gazetesi, dergi, afiş ve broşür vb. eğitim materyelleri hazırlayabilir.

Kaynakça

- AINSWORTH, Mary D. Salter, et al., 1978, *Patterns Of Attachment: A Psychological Study Of The Strange Situation*, Psychology Press, Brighton.
- ALLERHAND, Melvin, 1960, "Psychological Assessment Of The Nonverbal Child", *Monographs Of The Society For Research In Child Development*, 25(3), 49-57.
- ARABACI, Nalan, 2011, "Anne Baba Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı'nın (ABÇİDA) Geliştirilmesi Ve Anne Baba Çocuk İletişiminin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi." *Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.*
- AXLINE, Virginia, 1969, *Play Therapy*, Ballantyne Books, New York.
- BARNETT, Mark, KING, Laura M., HOWARD, Jeffrey A. & DİNO, Geri A., 1980, "Empathy In Young Children: Relation To Parents' Empathy, Affection, And Emphasis On The Feelings Of Others", *Developmental Psychology*, 16(3), 243-244.
- BAYRAM, Nuran, 2013, *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş Amos Uygulamaları (2.Baskı)*, Ezgi Kitabevi, İstanbul.
- BERK, Laura, 2014, *Development Through The Lifespan(6th Edition)*, Pearson Education, India.
- BLACK, Betty, & LOGAN, Arliss, 1995, "Links Between Communication Patterns In Mother□Child, Father□Child, And Child□Peer Interactions And Children's Social Status", *Child development*, 66(1), 255-271.

- BRODY, Gene & STONEMAN, Zolinda, 1981, “Parental Nonverbal Behavior Within The Family Context”, *Family Relations*, 30(2), 187-190.
- BRODY, Gene, & ZIMMERMAN, Barry, 1975, “The Effects Of Modeling And Classroom Organization On The Personal Space Of Third And Fourth Grade Children”, *American Educational Research Journal*, 12(2), 157-168.
- BRUNNER, Jerome, 1983, *Child’s Talk: Learning To Use Language*, Norton, New York.
- BYRNE, Barbara M., 2010, *Structural Equation Modeling with Amos: Basic Concepts, Applications, and Programming*, Routledge, New York.
- CAROLYN, Meggitt & WALKER, Jessica, 2014, *An Introduction to Child Care and Education*, Hodder & Stoughton, London.
- CLARK, Alison & MOSS, Peter, 2005, *Beyond Listening: Children’s Perspectives on Early Childhood Services*, Policy Press, Bristol.
- CRİSTOFARO, Tonia & TAMİS-LEMONDA, Catherine, 2012, “Mother-child Conversations at 36 Months and at Pre-kindergarten: Relations to Children's School Readiness”, *Journal of Early Childhood Literacy*, 12(1), 68-97.
- ÇOKLUK, Ömay, SEKERCİOĞLU, Güçlü, & BÜYÜKÖZTÜRK, Şener, 2014, *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik (3.Baskı)*, Pegem Akademi, Ankara.
- DANZİGER, Kurt, 1976, *Interpersonal Communication*, Pergamon, New York.
- DUKES, Chris, 2007, *Developing Pre-School Communication and Language*, Paul Chapman, London.

- DUNHİLL, Ally, ELLİOTT, Barbara, & SHAW, Angela, 2009, Effective Communication and Engagement with Children and Young People, Their Families and Carers, Learning Matters Ltd., Exeter.
- ENSOR, Rosie, & HUGHES, Claire, 2008, “Content or Connectedness? Mother-Child Talk and Early Social Understanding”, Child Development, 79(1), 201-216.
- ERDOĞAN, Özel, & ZELYURT, Hikmet, 2016, “Anne Baba Eğitiminin Aile Çocuk İlişkilerine Etkisi”, Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 16(36), 9-34.
- FOGEL, Alan, 1993, Developing Through Relationships: Origins Of Communication, Self And Culture, Harvester Wheatsheaf, London.
- GANDER, Mary J., 1995, Çocuk ve Ergen Gelişimi, İmge Yay., Ankara.
- HAİR, Joseph F, BLACK, William C., BABİN, Barry J. & ANDERSON, Rolph E., 2014, Multivariate Data Analysis, (7th Edition), Pearson Education, Saddle River.
- HARRİST, Amanda W., PETİT, Gregory S., DODGE, Kenneth A. & BATES, John E., 1994, “Dyadic Synchrony in Mother-Child Interaction: Relation with Children's Subsequent Kindergarten Adjustment”, Family Relations, 43(4), 417-424.
- JOHNSON, Steven, 2007, The IT Professional's Business and Communications Guide: A Real-World Approach to Comp TIA A+ Soft Skills, Wiley, Indianapolis.
- KAIL Robert V., 2016, Children and Their Development, Pearson Education, India.
- KARASAR, Niyazi, 2005, Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar-İlkeler Teknikler, (15.Baskı), Nobel Yayınevi, Ankara.

- KLİNE, Rex, 2015, Principles and Practice of Structural Equation Modeling, Guilford Publications, New York.
- KNOTT, Gladys, 1979, "Nonverbal Communication During Early Childhood", Theory Into Practice, 18(4), 226-233.
- KOCHANSKA, Grazyna, 1997, "Mutually Responsive Orientation Between Mothers and Their Young Children: Implications for Early Socialization", Child Development, 68(1), 94-112.
- KOPROWSKA, Juliet, 2008, Communication and Interpersonal Skills in Social Work (2th Edition), Sage, London.
- LAIRD, Robert D., PETIT, Gregory S., MIZE, Jacquelyn, BROWN, E. Glyn & LINDSEY, Eric,1994, "Mother-child conversations about peers: Contributions to competence", Family Relations, 43(4), 425-432.
- LAMBERT, Veronica, LONG, Tony, & KELLEHER, Deirdre, 2012, Communication Skills For Children's Nurses, McGraw-Hill Education, Maidenhead.
- LESLİE, Julian C. & BLACKMAN, Derek E. eds., 2000, Experimental and applied analysis of human behavior, Context Press, Reno.
- LEVETOWN, Marcia, 2008, "Communicating with Children and Families: from Everyday Interactions to Skill in Conveying Distressing Information", Pediatrics, 121(5), e1441-e1460.
- MALATESTA, Carol Zander, et al., 1986, Emotion Socialization And Expressive Development İn Preterm And Full-Term Infants." Child Development, p.316-330.
- MEGGİTT, Carolyn., & WALKER, Jessica, 2014, Child Care and Education (5th Edition), Hodder Education, Abingdon.
- MEYDAN, Cem, & ŞEŞEN, Harun, 2011, Yapısal Eşitlik Modellemesi AMOS Uygulamaları, Detay Yayıncılık, Ankara.

OATES, John, GRAYSON, Andrew & WOOD, Clare, 2005, Psychological Development and Early Childhood, Blackwell, Malden.

ÖNDER, Alev, DAĞAL, Asude B. ve ŞALLI, Duygu, 2015, 5-6 Yaş çocukları için iletişim becerileri ölçeği geçerlik- güvenirlik çalışması", Eğitim ve Öğretim Araştırma Dergisi, 4, 1-13.

PEARSON, RaeAnne M. & PİLOW, Bradford H., 2016, "Mother–Child Conversation and Children's Social Understanding During Middle Childhood", The Journal of Genetic Psychology, 177(4), 103-121.

PECCHIONI, Loretta, WRIGHT, Kevin , & NUSSBAUM, Jon. F., 2006, Life-Span Communication, Routledge, New York.

PEMBECİOĞLU, Nilüfer, 2006, İletişim ve Çocuk, Eabil Yayıncılık, Ankara.

PLUMMER, Deborah, 2011, Helping Children to Improve Their Communication Skills: Therapeutic Activities for Teachers, Parents, and Therapists, Jessica Kingsley Publishers, London.

RAYKOV, Tenko, & MARCOULIDES, George. A., 2008, An Introduction to Applied Multivariate Analysis, Routledge, New York.

ROBINSON, Maria, 2011, Understanding Behaviour and Development In Early Childhood: A Guide to Theory and Practice, Routledge, London.

SAMEROFF, Arnold J., 1993, Models Of Development Anddevelopmental Risk. In C. H. Zeanah, Jr. (Ed.),Handbook Of Infant Mental Health, Guilford Press, New York.

SCHERMELLEH-ENGEL, Karin, MOOSBRUGGER, Helfried & MÜLLER, Hans, 2003, "Evaluating The Fit of Structural Equation Models: Tests of Significance and Descriptive Goodness-Of-Fit Measures", Methods of Psychological Research Online, 8(2), 23-74.

- SCHMİDT, Wilfred H., & HORE, Terence, 1970, “Some Nonverbal Aspects of Communication Between Mother and Preschool Child”, *Child Development*, 41(3), 889-896.
- SNOW, Catherine & FERGUSON, Charles. (eds), 1977, *Talking to Children: Language Input and Acquisition*, Cambridge University Press, Cambridge.
- STEVENSON, Marguerite. B., VER HOEVE, J. N., ROACH, M. A., & LEAVİTT, L. A., 1986, “The Beginning of Conversation: Early Patterns of Mother-Infant Vocal Responsiveness”, *Infant Behavior and Development*, 9(4), 423-440.
- STRAYER, Janet, & ROBERTS, William, 1989, “Children's Empathy and Role Taking: Child and Parental Factors, and Relations to Prosocial Behavior”, *Journal of Applied Developmental Psychology*, 10(2), 227-239.
- STRAYER, Janet, & ROBERTS, William, 2004, “Children's Anger, Emotional Expressiveness, and Empathy: Relations with Parents' Empathy, Emotional Expressiveness, and Parenting Practices”, *Social Development*, 13(2), 229-254.
- TEMİZ, Gülay, & ÇAĞDAŞ, Aysel, 2015, “Anne Çocuk İletişim Becerileri Eğitiminin Çocukların Duyguları Tanıma Becerilerine Etkisi”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 17(1), 87-105.
- TEZEL-ŞAHİN, Fatma & CEVHER Fatma Nilgün, 2006, “Aile-Çocuk İletişimi”, 3. Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi, İstanbul.
- TONG, Lian, SHİNOHARA, Ryoji, SUGİSAWA, Yuka, TANAKA, Emiko, YATO, Yuko, YAMAKAWA, Noriko & ANME, Tokie, 2012, “Early Development of Empathy in Toddlers: Effects of Daily Parent-Child Interaction and Home Rearing Environment”, *Journal of Applied Social Psychology*, 42(10), 2457-2478.

Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi

Academic Journal of History and Idea

Cilt:IV/Sayı:XIII/Aralık/MMXVII

Volume:IV/Number:XIII/December/MMXVII

ISSN:2148-2292.

АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

Höl/atdd/0000-0003-3586-3781

Makale Başv. Tarihi:12/11/2017

Makale Y. Kabul Tarihi:20/12/2017

VANGELİSTİ, Anita, 2004, Routledge Handbook of Family Communication, Routledge, New York.

VERÍSSIMO, Manuela, BLÍCHARSKÍ, Terasa, & STRAYER, F. Francis, 2012, “Stylistic Diversity in Children’s Communication with Mothers at 30 Months” Early Child Development and Care, 182(5), 571-589.

WHO, 1997, Improving Mother/Child Interaction To Promote Better Psychosocial Development İn Children.

YALÇIN, Hatice, 2013, “Anne-Çocuk İletişimi Eğitiminin Etkileri”, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, (28), 179-194.

ZESKİND, Philip, 1983, “Cross-cultural Differences in Maternal Perceptions of Cries of Low- and High-risk Infants”, Child Development, 54(5), 1119-1128.

ZESKİND, Philip. S., 2005, “Impact of the Cry of the Infant at Risk on Psychosocial Development”, Tremblay RE, Barr RG, Peters RDeV, eds. Encyclopedia on Early Childhood Development, 1-7.